

PANORAMA SIEDMIOGRODZKA

fragmenty zlokalizowane poza granicami Polski

O historii i losach pociętej przed laty panoramy zatytułowanej *Bem w Siedmiogrodzie*, znanej jako *Panorama Siedmiogrodzka*, pisaliśmy już na łamach *Cenne, Bezcenne/Utraczone* Nr 5 (10) 1997, Nr 1 (25) 2001, Nr 6 (36) 2002. Akcja kompletowania w Tarnowie fragmentów tego dzieła znana jest nie tylko w Polsce, ale także poza jej granicami. Odszukiwanie coraz to nowych części pociętego przed laty historycznego obrazu nadal budzi duże zainteresowanie

Przypomnijmy: *Panorama* została namalowana przez zespół polskich i węgierskich artystów, pod kierunkiem Jana Styki, 110 lat temu. Jej odsłonięcie nastąpiło w Rotundzie Lwowskiej we wrześniu 1897 r. Wykonana na zamówienie Węgrów została w 1898 r. wywieziona do Budapesztu, gdzie uświetniła obchody 50. rocznicy Wiosny Ludów. Jako że Węgrzy nie wypłacili honorarium za wykonanie dzieła, Styka przewiózł je do Polski, gdzie zostało wyeksponowane w jednym z pawilonów wystawienniczych w Warszawie. Z czasem artysta zdecydował się na jego pocięcie w celach komercyjnych. Z wielkiego dzieła ilustrującego zwycięską bitwę pod Sybinem powstało około 100 większych i mniejszych obrazów, które zostały rozprzedane i uległy rozproszeniu.

Po trwającej przeszło 20 lat akcji poszukiwawczej, prowadzonej przez Muzeum Okręgowe w Tarnowie, udało się zlokalizować 31 fragmentów pociętego dzieła, 20 z nich znajduje się w zbiorach polskich muzeów (Warszawa, Tarnów, Krosno, Łęczycza), pozostałe 11 jest nadal w prywatnych kolekcjach zarówno w Polsce, jak i zagranicą.

Pierwszy znany nam fragment zlokalizowany za granicą został rozpoznany przez Polaka, mieszkańca Legionowa k. Warszawy, na aukcji Galerii MAREK w Paryżu, w 1990 r. Obywatel Polski nabył obraz za cenę 55 000 FF, jak twierdził z pobudek patriotycznych. Fragment historycznego dzieła o wymiarach 120 x 200 cm przedstawiał rosyjską piechotę w natarciu, prowadzoną przez konnego dowódcę. Przywieziony do Polski został wystawiony na aukcji POLSWISS w Warszawie, w 1991 r. Nie znalazł jednak nabywcy. Właściciel obrazu nie tylko oferował ów fragment do sprzedaży tarnowskiemu muzeum, chętnie wypożyczył go na organizowane przez muzeum wystawy na Węgrzech w Budapeszcie i w Szegedzie, w 1991 r. Niestety, tarnowska placówka muzealna gromadząca fragmenty

Piechota rosyjska w natarciu. Obraz zakupiony na aukcji w Paryżu, przywieziony do Polski w 1990 r. Obecny właściciel nieznany

Panoramy Siedmiogrodzkiej nie była w stanie go zakupić z powodu braku funduszy. Obraz został sprzedany w jednym z warszawskich antykwariatów, a obecny właściciel nie jest znany.

Właścicielka kolejnego fragmentu mieszka w Los Angeles, w stanie Kalifornia, w USA, natomiast obraz znajduje się w Polsce. Dotyczy to niezwykle efektownego fragmentu, na

Węgierski huzar w pogoni za rosyjskimi artylerzystami
Właściciel – Kalifornia, USA. Obraz zdeponowany w Muzeum Okręgowym w Tarnowie od 1996 r.

którym malowniczo, z dużą siłą ekspresji utrwalał jest koń unoszący węgierskiego huzara. Dopędza on konny pościg węgierskich jeźdźców za uciekającymi rosyjskimi artylerzystami. Fragment ten został zidentyfikowany w 1994 r., w krakowskiej DESIE, niedługo znalazł się w Domu Aukcyjnym w Warszawie, po czym znowu wrócił do Salonu Antykwarycznego w Krakowie. Sprawa jego była dość tajemnicza, wędrował po różnych salonach antykwarycznych, jednakże nie był do sprzedania, o czym informowała adnotacja. Zwrócił tym uwagę tarnowskich muzealników. Niebawem udało się ustalić, że jego właścicielką jest kobieta pochodzenia żydowskiego. Wyjechała z kraju zaraz po wojnie, zostawiając cały swój majątek (w tym obraz) pewnej rodzinie. Miała później problemy z odzyskaniem płótna, kiedy wreszcie się udało, nie można było go wywieźć. Stąd obraz dużego formatu 238 x 212 cm, wędrował po różnych antykwariatach, nie mogąc znaleźć stałego miejsca. Po uzyskaniu tych informacji tarnowscy muzealnicy porozumieili się z dysponentem, niezwłocznie spisano za zgodą właścicielki umowę depozytową i obraz w 1996 r. trafił do tar-

Scena rodzajowa – huzarzy węgierscy, grupa grających Cyganów. Własność prywatna – Frankfurt, Niemcy. Obraz wywieziony z Polski w 1968 r.

Huzarzy węgierscy. Obraz wystawiony na aukcji CHRISTIE'S, Nowy Jork 1984 r. Właściciel nieznanym

nowskiego muzeum. Wprawdzie został włączony do zbiorów jako depozyt, wzbogaca muzealną kolekcję fragmentów *Panoramy Siedmiogrodzkiej* i kilkakrotnie był już ekspozowany na wystawach w Polsce i za granicą.

Pod koniec grudnia 1994 r. nadeszła wiadomość o kolejnym fragmencie *Panoramy Siedmiogrodzkiej* we Frankfurcie. Właściciele, żydowska rodzina, mieszkająca wcześniej w Warszawie, kupiła obraz w 1956 r., w antykwariacie „Desa – Dzieła Sztuki i Antyki” w Katowicach. Opuszczając Polskę w 1968 r. z całym mieniem, wywieźli także obraz. Dopiero w 1994 r. skontaktowali się z Muzeum Narodowym w Warszawie w celu wyceny obrazu, który został rozpoznany jako fragment *Panoramy Siedmiogrodzkiej*. Obraz o rozmiarach 180 x 250 cm stanowi istotną część monumentalnego dzieła Jana Styki. Przedstawia scenę rodzajową: z jednej strony huzarzy na koniach w imponująco barwnych mundurach, z drugiej – grupa Cyganów grających na cymbałach i bębnach, z piękną Cyganką pośrodku. Znajduje się w bezpośrednim sąsiedztwie znanego już fragmentu *Petości na koniu*, będącego w zbiorach Muzeum Narodowego w Warszawie. Scena przedstawiona na obrazie została uwzględniona w opisie, zawartym w katalogu *Bem – Petości – Kork'ęp*, wydany w Budapeszcie, w 1898 r. Czytamy: *Blisko Petościego stoi grająca grupa Cyganów, z przodu smukła, piękna ale strapiiona Cyganka spuściwszy głowę na ramiona z miłością i smutkiem patrzy na postawnego potołę*. Muzeum Okręgowe nawiązało kontakt z właścicielami obrazu, którzy byli skłonni go sprzedać. Transakcja jednak nie doszła do skutku ze względu na brak odpowiednich środków. Być może obraz jest w dalszym ciągu do sprzedania. Pozyskanie go do zbiorów tarnowskiego muzeum znacząco wzbogaciło by istniejącą kolekcję fragmentów *Panoramy*.

Kolejny fragment monumentalnego dzieła, znajdującego się poza granicami Polski, został zlokalizowany w 2001 r. Informa-

cję na jego temat przypadkowo znaleziono w katalogu Domu Aukcyjnego CHRISTIE'S w Nowym Jorku, gdzie był reprodukowany. Obraz zatytułowany *General Benn's ekspedition* wystawiony był na aukcji 25 maja 1984 r. w Nowym Jorku. Fragment o wymiarach 99 x 119,4 cm przedstawia szwadron węgierskich huzarów. Malowniczo prezentują się szwadrony węgierskiej huzarii na tle pokrytej śniegiem Czarnej Góry, w Karpatach Siedmiogrodzkich. Kolorytu dodaje pasmo lasu oświetlonego refleksami zachodzącego słońca. Wprawdzie obraz pochodzi z dalszego planu *Panoramy*, zasługuje jednak na uwagę. Trudno powiedzieć czy zo-

Węgierski huzar na koniu. Własność prywatna – Massachusetts, USA. Obraz wywieziony z Polski 1961 r.

stał on wówczas zidentyfikowany jako fragment *Panoramy Siedmiogrodzkiej*, wiadomo, że łączono go z gen. Józefem Bemem, na co wskazuje tytuł obrazu. Według informacji, które udało się ostatnio uzyskać w CHRISTIE'S, obraz nie został sprzedany na aukcji. Niestety, miejsce jego przechowywania nie jest znane obecnie. Być może uda się jeszcze trafić na jego ślad.

Inicjatywa kompletowania rozproszonych elementów *Panoramy Siedmiogrodzkiej* odbiła się głośnym echem w całym świecie. Nagłaśnianie latami akcji poszukiwawczej w mediach, a ostatnio na stronach internetowych, przynosi efekty. W dalszym ciągu zgłaszają się osoby, które posiadają albo przypuszczają, że są w posiadaniu fragmentów obrazu. W ubie-

głym roku zostały zlokalizowane w Polsce dwa kolejne fragmenty: jeden znajduje się w zbiorach muzeum w Łęczycy (ma zostać przekazany do tarnowskiego muzeum jako depozyt), drugi prezentowany był na aukcji organizowanej przez AGR. Nie został sprzedany i po pewnym czasie został zakupiony przez Muzeum Okręgowe w Tarnowie.

Ostatnio znowu pojawiły się nowe fragmenty historycznego dzieła za granicą. O istnieniu kolejnego nadeszła wiadomość z Wielkiej Brytanii. Ciekawym odkryciem jest nieznanym dotąd fragment znajdujący się w USA, w stanie Massachusetts (koło Bostonu). Właściciel obrazu zafascynowany *Panoramą Siedmiogrodzką* od dawna śledzi jej losy na stronach internetowych, posiada także bogatą literaturę na jej temat, bez wahania zakupił obraz przy pierwszej nadarzającej się okazji. A okazja taka trafiła się w sierpniu 2006 r. Nowo zlokalizowany obraz jest najładniejszym ze znanych dotąd części dzieła, przedstawia węgierskiego huzara w imponującym umundurowaniu. Jest to posłaniec spieszący z wiadomością do gen. Józefa Bema stojącego niedaleko w otoczeniu swojego sztabu. Koń jest zmęczony, z pyska ścieka piana, zapewne przebył długą drogę. W zachodzącym słońcu błyszczą szamerunki na umundurowaniu huzara oraz bogata uprzęż końska. Jest i akcent polski, w tle widać pulki ułanów pędzące do boju, na czele z płk. Franciszkiem Łosiem. Obraz ma wymiary 160 x 120 cm. Poprzedni właściciel otrzymał go od dziadka, który go przywiózł z Polski w 1961 r.

Fakt pojawiania się coraz to nowych fragmentów wskazuje, że historyczne dzieło Jana Styki, mimo że nie przetrwało w pierwotnej postaci, nie zaginęło bezpowrotnie. Jego fragmenty znajdują się na całym świecie. Wprawdzie niewielkie są szanse na sprowadzenie do Polski wszystkich, pozostaje mieć nadzieję, że uda się w przyszłości odzyskać je. ■